

พระพรหมช่วย

เสรมบุญกิจการเมืองว่าด้วยทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลัง 2475

อำนวยการ

พรเพ็ญ อันทระกุล | ภาอรุต เพ็ญพาศัย | ปราการกลินฟิง
สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล | พอพันธ์ ออยยานนท์

ให้ชื่นฉ่ำ

หนังสือชุดกษัตริย์ศึกษา | ฟ้าเดียวกัน

พระพรหมช่วยส่านวยให้ขึ้นจำ

พระราชกิจจาการเมื่องว่าด้วยทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลัง 2475

ชัยธวัช คุลาธน บรรณาธิการ

เลขทะเบียน M 0142644

วันลงทะเบียน 1 2 ก.ย. 2557

เลขเรียกหนังสือ

352.5

7319

-2557

หนังสือชุดกษัตริย์ศึกษา ลำดับที่ 2

ฟ้าเดียวกัน

เลขหมู่ 2557

หนังสือชุดมหัศจรรย์ศึกษา เล่มที่ 2
 พระพรหมเจ้าอาวาสให้ขึ้นเจ้า
 เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลัง 2475

ชัยวิชิต ตูลาธน บรรณาธิการ
 พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักพิมพ์พีเคเอ็มเอ็น, 2557
 ปกอ่อน 1,000 เล่ม ราคา 130 บาท
 ปกแข็ง 1,000 เล่ม ราคา 250 บาท

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ปกอ่อน) 978-616-7667-28-7
 เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ปกแข็ง) 978-616-7667-29-4

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
 ชัยวิชิต ตูลาธน. (บรรณาธิการ)
 พระพรหมเจ้าอาวาสให้ขึ้นเจ้า เศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หลัง
 2475.- กรุงเทพฯ : พีเคเอ็มเอ็น, 2557.
 432 หน้า. -- (มหัศจรรย์ศึกษา).

1. ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. I. ชื่อเรื่อง.

352.5

บรรณาธิการ	ชัยวิชิต ตูลาธน
กองบรรณาธิการ	รณพล อิวสกุล อานนท์ ขจรเดชกุล เศรษฐ วัฒนศิริ
พิสูจน์อักษร	เศรษฐ วัฒนศิริ อานนท์ ขจรเดชกุล
ตรวจทาน	อานนท์ ขจรเดชกุล
ออกแบบปก	ประชา สุวิธานนท์
จัดรูปเล่ม	ภักพล หุ่นประดิษฐ์

สำนักพิมพ์พีเคเอ็มเอ็น

72/335 หมู่ 8 ถนนรัตนวิเศษ ตำบลบางกระสอบ อังทองเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

กองบรรณาธิการ โทรศัพท์ 0-2965-6430 ฝ่ายขาย โทรศัพท์/โทรสาร 0-2965-6414

อีเมล: samakornbooks@gmail.com เว็บไซต์: www.samakornbooks.net

พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

จัดจำหน่าย : สายส่งเสถียรไทย โทรศัพท์ 0-2225-9536-9

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	(11)
บทที่ 1 พระราชทรัพย์อยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และในระยะเปลี่ยนผ่าน ธนาพล อิวสกุล ชัยวัชร์ ตูลารณ	3
บทที่ 1 การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) ภักดีคนอง อรรถาธิบายเพิ่มเติม พรเพ็ญ อันตระกูล	73 112
บทที่ 2 การจัดการทรัพย์สินกษัตริย์ในสมัยคณะราษฎรยุคต้น ปรภากร กลิ่นฟุ้ง	129
บทที่ 3 ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืออะไร? พระราชบัญญัติจัดระเบียบ ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในบริบททางประวัติศาสตร์ มารุต เพ็ญพาณิชย์	161
บทที่ 4 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืออะไร? สมศักดิ์ เข็มหรือสกุล	205
บทที่ 5 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กับบทบาทการลงทุนทางธุรกิจ พลพันธ์ อุทยานนท์	245

ภาคผนวก

ก พระราชบัญญัติ

(1) พระราชบัญญัติกรมพระคลังข้างที่ พุทธศักราช 2433	335
(2) พระราชบัญญัติคุ้มครองพระคลังข้างที่ พุทธศักราช 2436
(ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)	337
(3) พระราชบัญญัติว่าด้วยราชการวันอาทิตย์ก่อนเกี่ยวแก่
ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พุทธศักราช 2477	339
(4) พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์
พุทธศักราช 2479	341
(5) พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์
(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2484	343
(6) พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์
(ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2491	344

ข ความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา

(1) เรื่องเสร็จที่ 21/2479	348
(2) เรื่องเสร็จที่ 82/2481	355
(3) เรื่องเสร็จที่ 138/2488	358
(4) เรื่องเสร็จที่ 16/2518	360
(5) เรื่องเสร็จที่ 192/2528	363
(6) เรื่องเสร็จที่ 574/2533	369
(7) เรื่องเสร็จที่ 63/2537	378
(8) เรื่องเสร็จที่ 36/2544	384
(9) เรื่องเสร็จที่ 118/2544	387

ค คำพิพากษา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 784/2516 (ฉบับย่อ)	393

เกี่ยวกับผู้เขียน

ประวัติการตีพิมพ์	398

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม	400

สารบัญตารางและแผนภูมิ

ตาราง

บทนำ		
ตารางที่ 1	รายได้แผ่นดินในรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2411-2416	7
ตารางที่ 2	เงินรายได้ 4 วัตถุประสงค์จากเงินงวดการซื้อท้าว พ.ศ. 2418-2430	9
ตารางที่ 3	รายได้แผ่นดิน พ.ศ. 2416-2458	13
ตารางที่ 4	รายการออกพระราชทรัพย์ให้กู้และรับจ่านองทรัพย์สินของ พระคลังข้างที่ พ.ศ. 2430-2475	23
ตารางที่ 5	รายการซื้อหุ้นของพระคลังข้างที่ พ.ศ. 2430-2472	26
ตารางที่ 6	บัญชีเดินกรมพระคลังข้างที่ในส่วนการค้ากรุงเทพ จากการสำรวจช่วง พ.ศ. 2441-2445	37
ตารางที่ 7	บัญชีโอนค่าน้ำและที่สวนของพระคลังข้างที่ที่ควบคุมผลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2441-2445	37
บทที่ 1		
ตารางที่ 1	ยอดรวมจำนำของกระทรวงต่างๆ ระหว่าง พ.ศ. 2437-2449	80
ตารางที่ 2	ยอดงบการจัดสรรรายจ่ายในกระทรวงไธราธิการ พ.ศ. 2447-2451	81
ตารางที่ 3	เปรียบเทียบรายจ่ายสำหรับพระมหากษัตริย์ กอปรทหาร และการลงทุน พัฒนาประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2448-2452	83
ตารางที่ 4	แสดงมูลค่าสินค้าข้ามระหวาง พ.ศ. 2448-2455	86
ตารางที่ 5	เปรียบเทียบสัดส่วนรายจ่ายการป้องกันประเทศและรายจ่ายราชการ เทียบกับรายจ่ายหนึ่งหมื่นของสยามกับประเทศต่างๆ	102
บทที่ 4		
ตารางที่ 1	เหตุผลของกรรมการ บ.ป.ป. ที่เห็นว่าสำนักงานทรัพย์สินฯ และเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ เป็นหรือไม่เป็นส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ	219

ตารางที่ 2	เหตุผลของกรรมการร่างกฎหมายที่เห็นว่าสำนักงานทรัพย์สินฯ และเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินฯ เป็นหรือไม่เป็นส่วนราชการ/หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ	220
บทที่ 5		
ตารางที่ 1	รายได้ของกรมพระคลังข้างที่ที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2435-2478	250
ตารางที่ 2	ธุรกิจที่สำนักงานทรัพย์สินฯ ส่วนพระมหากษัตริย์ถือหุ้นใน พ.ศ. 2522-2534 และ 2539/40 (เฉพาะในประเทศไทย เก่าที่พบข้อมูล)	271
ตารางที่ 3	เงินปันผลของสำนักงานทรัพย์สินฯ จากธนาคารไทยพาณิชย์ และเครือซิเมนต์ไทย พ.ศ. 2527, 2533-2539	283
ตารางที่ 4	เงินปันผลของสำนักงานทรัพย์สินฯ จากบริษัทในเครือ และบริษัทร่วมทุน พ.ศ. 2536 และ 2537	285
ตารางที่ 5	ตัวอย่างสัดส่วนการถือหุ้นของสำนักงานทรัพย์สินฯ ปูนซิเมนต์ไทย และ ธ.ไทยพาณิชย์ในบริษัทต่าง ๆ (พ.ศ. 2536)	288
ตารางที่ 6	บริษัทที่สำนักงานทรัพย์สินฯ หรือบริษัทในเครือ กับกลุ่มธุรกิจของตระกูลต่างๆ มีกรรมกรร่วมกัน ระหว่าง พ.ศ. 2535-2539	292
ตารางที่ 7	รายได้และกำไรของเครือซิเมนต์ไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และเทวาประกันภัย (พ.ศ. 2544-2553)	321
ตารางที่ 8	เงินปันผลจากธุรกิจหลัก กำไรจากการลงทุนในหลักทรัพย์ และผลประโยชน์จากที่ดินและค่าเช่าของสำนักงานทรัพย์สินฯ พ.ศ. 2546-2548	322
ตารางที่ 9	ประมาณมูลค่าของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2548	328

แผนภูมิ

บทที่ 1		
แผนภูมิที่ 1	แสดงลำดับความสำคัญของกิจการต่างๆ โดยเปรียบเทียบงบประมาณรายจ่ายเป็นสัดส่วนกับงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด คิดจนถึงระหว่าง พ.ศ. 2453-2468	94
แผนภูมิที่ 2	แสดงสัดส่วนของรายจ่ายต่างๆ เทียบกับรายจ่ายทั้งหมด โดยเฉลี่ยระหว่าง พ.ศ. 2466-2468	101

คำนำสำนักพิมพ์

10 ปีที่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 นิตยสาร *Forbes* ฉบับเดือนสิงหาคม 2550 ซึ่งติดตามจัดอันดับความร่ำรวยของเศรษฐีทั่วโลก ได้จัดอันดับกษัตริย์ที่ร่ำรวยที่สุดใน *Iran* (*The World's Richest Royals*) เป็นครั้งแรก ปรากฏว่า สมเด็จพระราชาธิบดีซัดดุดีน ฮัสซาดีน โบลเคาะห์ สุลต่านแห่งประเทศคูเวต เป็นกษัตริย์ที่รวยที่สุดในโลก ด้วยทรัพย์สิน 2.2 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแห่งราชอาณาจักรไทยร่ำรวยติดอันดับที่ 5 ด้วยมูลค่าทรัพย์สินรวม 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทว่าเพียงหนึ่งปีต่อมา กษัตริย์ที่ร่ำรวยที่สุดในโลกตามการสำรวจของนิตยสาร *Forbes* เจ้าเดิม กลายเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งได้ก้าวกระโดดขึ้นสู่อันดับ 1 ด้วยทรัพย์สินรวม 3.5 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2552 และ 2553 โบนัสของเราก็ครองอันดับ 1 อีกด้วยจำนวนทรัพย์สินมูลค่าประมาณ 3 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

ผลของการจัดอันดับดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความสนใจใคร่รู้เกี่ยวกับพระราชทรัพย์สินของสถาบันกษัตริย์ไทยอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองแห่งการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 แม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็จะออกมาชี้แจงว่า ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งนิตยสาร *Forbes* นำมาคำนวณเป็นทรัพย์สินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยนั้น เป็นทรัพย์สินของรัฐหรือของแผ่นดิน สิ่งมีรูปร่าง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานกรรมการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นผู้

รับผิดชอบ และมีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นผู้ดูแล หากได้เป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วอย่างใดไม่ ทั้งนี้สถานะของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ของไทยนั้น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับ Crown Property ของกษัตริย์โดยทั่วไปในนานาอารยประเทศ ซึ่ง *Forbes* ก็มีได้นำมาคิดในการจัดอันดับกษัตริย์ของประเทศอื่น

แต่คำชี้แจงของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และกระทรวงการต่างประเทศ ก็ไม่สามารถตอบข้อสงสัยและข้อโต้แย้งที่ถึงที่ถูกต้องนัก

อันที่จริง ก่อนหน้าทีประเด็นเรื่องพระราชทรัพย์จะกลายเป็นที่สนใจหรืออย่างไรในปัจจุบัน ก็ยังพอจะมีงานที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์อยู่บ้าง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับพระคลังข้างที่ แต่ก็พูดได้ว่ายังไม่มากพอ

ชิ้นสำคัญที่ศึกษา "พระคลังข้างที่" โดยตรง ได้แก่ งานของทวีศิลป์ สืบวัฒนะ เรื่อง "บทบาทของกรมพระคลังข้างที่ต่อการลงทุนทางเศรษฐกิจในอดีต" (พ.ศ. 2433-2475) ซึ่งตีพิมพ์ใน *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2528) และวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2529 ของชลลดา วัฒนศิริ เรื่อง "พระคลังข้างที่กับการลงทุนธุรกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2433-2475" ซึ่งภายหลังชลลดาได้เขียนบทความชื่อ "พระคลังข้างที่กับการลงทุนธุรกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2433-2475" ตีพิมพ์ใน *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2531) หลังจากนั้นจนถึงบัดนี้ก็ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับพระคลังข้างที่ที่ลึกกว่าผลงานของชลลดา วัฒนศิริ

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับ "ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์" นั้น งานชิ้นแรกที่ควรกล่าวถึง แม้จะไม่ได้เป็นเรื่องทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์โดยตรง ก็งานของสุพจน์ เสงี่ยม เรื่อง "คดียึดพระราชทรัพย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" ซึ่งตีพิมพ์ในนิตยสาร *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 23 ฉบับที่ 8 (มิถุนายน 2545) งานชิ้นนี้ได้ไขภาพของปัญหาว่าด้วยพระราชทรัพย์ในช่วงรอยต่อทางการเมืองหลังการปฏิวัติ 2475 ใหม่ๆ และกล่าวได้ว่างานชิ้นนี้เป็นงานบุกเบิกที่กระตุ้นให้หลายคนหันมาสนใจกันทั่วเรื่องทรัพย์สินพระมหากษัตริย์หลัง 2475 เพิ่มเติม

จากนั้น สมศักดิ์ เจริญศิริสกุลก็ได้ตั้ง "สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืออะไร?" มาตีพิมพ์ใน *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2549) บทความชิ้นนี้เป็นงานที่เริ่มต้นศึกษาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

โดยตรง (หากไม่นับรวมงานเขียน "ไต้ดิน" ของชายไทยในทศวรรษ 2520) สมศักดิ์
ได้ค้นคว้าเอกสารจากคณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อตอบปัญหาเกี่ยวกับสถานะที่แท้จริง
ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งจะโยงไปสู่ปัญหาที่ใหญ่กว่านั้น คือ สถานะของสถาบัน
กษัตริย์และการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ปฏิวัติ

ในปีเดียวกัน มีการเผยแพร่ผลงานในชุดโครงการวิจัยเรื่อง "โครงสร้างและ
พลวัตทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ" ซึ่งมี ศ.ดร. ผาสุก พงษ์ไพจิตร เมธีวิจัยอาวุโส
สกว. เป็นหัวหน้าโครงการ โดยรวมเล่มตีพิมพ์ในชื่อ *การต่อสู้ของทุนไทย: การเมือง
วัฒนธรรม เพื่อความอยู่รอด* (มติชน, 2549) จำนวน 2 เล่ม งานวิจัยหนึ่งในนั้นคือ
งานของพอลพันธ์ อูจยานนท์ เรื่อง "สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กับ
บทบาทการลงทุนทางธุรกิจ" ซึ่งเป็นงานวิชาการชิ้นแรก (และชิ้นเดียวจนถึงวันนี้) ที่
ศึกษาบทบาทของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในเศรษฐกิจไทยได้อย่างครอบคลุม
ทั้งในแง่มิติทางประวัติศาสตร์และในแง่ขงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสำนักงานทรัพย์สิน

ต่อมา ปราการ กลิ่นฟุ้งได้เขียนเรื่อง "เก็บภาษีมรดกในประเทศสยาม: ความ
เป็นมาของการตราพระราชบัญญัติอากรมรดกและการล้มมรดก พุทธศักราช 2476"
ตีพิมพ์ใน *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2550) งานของปราการ
ให้ภาพในรายละเอียดเพิ่มขึ้นว่า หลัง 2475 กระบวนการจัดระเบียบทรัพย์สินพระมหาก
ษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรนั้น เข้มข้นตรงที่สุดไหน อย่างไร และ
ปฏิกริยาจากราชสำนักเป็นเช่นไร ปีถัดมา เราได้เห็นผลงานของภาวุธ เพ็ญพชัย
เรื่อง "ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืออะไร? พระราชบัญญัติจัดระเบียบทรัพย์สิน
ฝ่ายพระมหากษัตริย์ในบริบททางประวัติศาสตร์" ใน *ฟ้าเดียวกัน* ปีที่ 6 ฉบับที่ 3
(กรกฎาคม-กันยายน 2551) ที่สอยผลจากผลงานของสุพจน์ สมศักดิ์ และปราการ
ไปถึงกระบวนการและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อันนำไปสู่การควบคุมมรดกจัดระเบียบ
ทรัพย์สินฝ่ายพระมหากษัตริย์ พ.ศ. 2479 กระทั่งความพลิกผันทางการเมืองทำให้
กฎหมายฉบับนี้ถูกแก้ไขจนมี "อำนาจมรดกทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์" อย่างที่รา
(ไม่) รู้จักกันอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้แล้ว ในทางนิติศาสตร์ยังมีวิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิตของ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องอีก 2 ชิ้น ได้แก่ "การจัดการ
ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์" (2543) โดยสุกานา เทวะวัคณ์ฉวีกุล และ "ความ
เป็นมาและปัญหาสถานะทางกฎหมายของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์"
(2552) โดยกิตติศักดิ์ ภูไธสงส์